

EĞİTİM VE BİLİM EMEKÇİLERİ SENDİKASI'NIN TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ EĞİTİM PROGRAMLARININ KATILIMCI GÖRÜŞLERİ YOLUYLA DEĞERLENDİRİLMESİ¹

Evaluation of Education and Science Workers Union's Education Program of
Gender Equality Via Participants Views

Pınar Yazgan*

Öz

Bu çalışmada, Eğitim Sen'in üyelerine yönelik gerçekleştirdiği Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eğitimi etkinliklerinin, katılımcıların perspektif dönüşümüne nasıl katkıda bulunduğu katılımcıların görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu yolla sendikaların eğitim etkinliklerinin, yetişkinlerin öğrenme süreçlerini dikkate alarak düzenlenmesine katkıda bulunacak öneriler öngörülmesi ve katılımcıların bu eğitim çalışmalarına neden ve nasıl katıldıkları, eğitimlerin yürütülmesine dair görüşleri, bu eğitimlerden sağladıkları yararların neler olduğu gibi sorulara cevap aranmıştır. Araştırma sonucunda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eğitimleri'nin, eğitime katılan kadınların kendilerini, sendikalarını ve dünyayı yorumlayışları üzerinde güçlü etkiler yarattığı görülmüştür. Eğitime katılan kadınların bu anlamda programı başarılı buldukları sonucuna ulaşılmıştır

Anahtar Sözcükler: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Sendika, Sendikal Eğitim

Abstract

In this study, it was aimed to evaluate how Gender Equality Training activities that Eğitim Sen organized for its members contributed to the perspective transformation of the participants based on their opinions. In this way, suggestions that will contribute to organizing the training activities of the unions taking into account the learning processes of adults were foreseen, and answers were sought to the questions such as why and how the participants participated in these training activities, their views on the conduct of the trainings, and what the benefits are from these trainings. As a result of the research, it was seen that Gender Equality Trainings had

* Öğretmen, MEB- Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye, Orcid Numarası: 0000-0002-8624-174X / pnyazgan@gmail.com
Teacher, MEB – PhDstudents, Ankara University, Graduate School of EducationalSciences, Department of Educational Administration, Ankara, Turkey, Orcid Number: 0000-0002-8624-174X / pnyazgan@gmail.com
Geliş Tarihi / Received:08.07.2020 - Kabul Tarihi / Accepted: 12.02.2021

a strong effect on the way women who participated in the training interpret themselves, their unions and the world. It was concluded that the women participating in the training found the program successful in this sense.

Keywords: Social Gender Equality, Union, Union Education.

Giriş

Ücretli işçinin ve işçi sınıfının doğmasıyla beraber ortaya çıkan sendikalar Aydoğanoğlu'nun (2011) da ifade ettiği gibi; işçi ve emekçi sınıfların ekonomik, sosyal, demokratik hak ve çıkarlarını kazanmak, korumak ve geliştirmek amacıyla oluşmuş ve yaygınlaşmış, kitlesel sınıf örgütleridir. Sendikalar, ilk ortaya çıktıkları dönemden bu yana çalışan sınıfların okuma yazma gibi temel öğrenme ihtiyaçları da dahil olmak üzere farklı düzeylerde siyasal öğrenme ihtiyaçlarını karşılamaya dönük eğitim faaliyetleri de düzenlemektedir. Yetişkin eğitiminin önemli alanı olan sendikal eğitimler, emekçilerin kendi kolektif örgütlerine etkin katılımını sağlamak; emekçilere değişen sosyal, ekonomik ve toplumsal çevreye yanıt verme ve çözümleme kapasitesi ve liderlik becerileri ile arzu edilen toplumsal dönüşümü sağlayacak özgürlük, eşitlik ve toplumsal adalet gibi demokratik değerleri kazandırmak gibi amaçlarla sürdürülmektedir (Sayılan, 2003).

Sendikalar, çalışanların haklarını elde etmek, korumak ve üyelerin mevcut sorunlarına çözüm bulmak için yürütülen mücadelenin önemli bir aracıdır. Sendikalar bu amaçlarına ulaşmak için yayın, toplu gezi, çeşitli kültürel faaliyetler yoluyla enformel öğrenme kaynağı olmanın yanı sıra çeşitli düzeylerde yapılanmış eğitim faaliyetleri de gerçekleştirmektedir. Sendikaların eğitim programlarında çok önemli bir yer alan işçi eğitimi, okuma yazma kampanyalarından, temel eğitim, mesleki ve teknik eğitim gibi başlıklar altında olabileceği gibi kültürel ve siyasal nitelikli eğitimler kadar geniş bir alanda gerçekleşmiştir. Sendikaların eğitim programlarında çok önemli bir yer tutan işçi eğitimi okuma yazma kampanyaları, temel eğitim, mesleki ve teknik eğitim gibi alanların yanı sıra, kültürel ve siyasal nitelikli eğitimleri de kapsamaktadır. Süresi bakımından, işçilere dönük bir defaya mahsus kısa ve pratik ölçüler içinde tek bir kurs olabileceği gibi, sendika yöneticilerine dönük uzun vadeli eğitim şeklini de alabilmektedir. Bu eğitimler bazen bir film gösterimi, sendika toplantısı olabileceği gibi bazen işçi eğitim kolejinde uzun vadeli eğitim şeklinde de olabilmektedir. Bu eğitimler işçilere yönelik bir defaya mahsus kısa ve pratik ölçüler içinde tek bir kurs, film gösterimi veya sendika toplantısı olabileceği gibi, işçi eğitim kolejinde uzun vadeli eğitim şeklinde de olabilmektedir. Bu kapsamda sendika yöneticilerine dönük uzun vadeli eğitimler de verilmektedir (İLO,1983:1). Bir yetişkin eğitimi faaliyeti

olarak sendikal eğitim, kadın ve erkek sendika üyelerinin ve daha genelde emekçilerin çevrelerinde olup biteni anlaması, kendi çalışma ve yaşama koşullarını iyileştirme doğrultusunda beceriler edinmesi, eşitlik ve hak bilincinin gelişmesi için düzenlenen planlı etkinliklerdir. Bu amaçlara sadık kalan sendikalar, birer okul işlevi görerek, üyelerinin bireysel dönüşümünü kolektif dönüşüme taşımayı hedefleyerek, çalışanlarda sınıf bilincini geliştiren bir yaklaşımla eğitimler düzenlemektedir. Bu amaçlara sadık kalan sendikalar üyelerinin bireysel dönüşümünü kolektif dönüşüme taşımayı hedefleyerek çalışanlarda sınıf bilincini geliştiren bir yaklaşımla eğitimler düzenlemekte ve böylece birer okul işlevi görmektedir.

Bugün sendikaların faaliyetleri arasında görünen eğitimler enstitü, emek kolejleri gibi özerk kurumlar da yaratmış durumdadır. Avrupa Birliği ülkelerinde sendikaların ayrı eğitim kurumları vardır. Avrupa Sendikalar Konfederasyonu'nun (ETUC) Avrupa Sendika Koleji (ETUCO) üyelerine çeşitli düzeylerde eğitim faaliyetleri düzenlemektedir. Liderlik seminerlerinden, teknolojiye uyum kursları, mesleki kurslar gibi çeşitlenmiş öğrenme ihtiyaçlarını karşılamaya dönük eğitimler yapılmakta; bu alanda sendikalar arası iş birliği de hedeflenmektedir. Bu alanda liderlik seminerleri, teknolojiye uyum kursları, mesleki kurslar gibi çeşitlenmiş öğrenme ihtiyaçlarını karşılamaya dönük eğitimler yapılmakta ve sendikalar arası işbirliği hedeflenmektedir. ETUC Kadın Komitesi de kadın çalışanların eğitimine ve kadın komitelerinin ortak bir sendikal strateji geliştirmelerine yönelik eğitim ve yayın faaliyeti sürdürmektedir. Türkiye'de de TÜRK İŞ ve DİSK gibi ETUC üyesi sendikalar yönetici ve uzman düzeyinde ETUC'un seminerlerine katılmaktadır (Toksöz ve Sayılan, 1998). Avrupa düzeyinde sendikal eğitim perspektifi oluşturup bir bakış açısı geliştirmek amacıyla yayın çalışmalarını sürdüren konfederasyonun Türkiye'deki sendikalar üzerinde de olumlu etkileri görülmektedir. Uluslararası işçi konfederasyonlarının etkilerine bağlı olarak kadın daire ve büroları oluşturulmuş, ancak yapısal önlem alınmamasına ve gerekli düzenlemelerin yapılmamasına bağlı olarak yayınlarının ve eğitimlerinin 8 Mart çalışmaları aralığına sıkıştığı, bu durumun da sendikaların cinsiyet eşitliği politikalarını ana programlarına dahil etmemelerinden kaynaklandığı söylenebilmektedir (Ünlütürk Ulutaş ve Pala, 2012). Bu eğitimlerin boyutu esasen sendika yönetimlerinin geliştirdikleri duyarlılıklara bağlı olarak genişlemekte ve süreklilik kazanmaktadır. Kadın ve erkek üyelerden oluşan sendikalarda eğitimler, üyelerin tutum ve davranışlarında değişiklik öngörmektedir. Yetişkinlerin ihtiyaç duyduğu konularda ve deneyimlerini kullanabileceği konularda öğrenmeye istek duyacağından hareketle, eğitim çalışmalarının

içeriği öncelikle onların talepleri doğrultusunda belirlenmelidir. Ancak erkek egemen bir yapıya sahip olan sendikalarda yapılan eğitimlerde, erkek yanlısı politikaların geliştirilmesinin çok fazla önüne geçilememektedir. Kadınlar sendikalarda daha çok politikaların belirleyicisi olma adına liderlik eğitimi almak istediklerini belirtse de bu istek pek dikkate alınmamakta, kadın kimliği ve buna bağlı ilerleyen roller yöneticilik konusunda da ayrımcılıklar doğurmaktadır (Toksöz ve Erdoğan, 1998).

Sendikal eğitimin ilk ortaya çıktığı günden bu yana zamanla içeriğinin genişlediği görülmektedir. Gerek çalışan sınıfın değişen öğrenme ihtiyaçlarını karşılayan, gerekse daha demokratik bir toplum için sendikaların dönüşümünü hedefleyen bir genişleme söz konusudur. Sendikalarda daha fazla kadın üye katılımı hedefleyen ve kadın üyelerin güçlendirilmesine yönelik eğitimlerin yanında, kadın erkek tüm sendika üyelerine yönelik toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili eğitimler de gündeme gelmektedir. Bu eğitimler yoluyla yetişkinlerin anlam yapılarında meydana gelecek değişim ve dönüşümün toplumsal dönüşümü de uyarması ve bu anlamda kolektif mücadeleyi beraberinde getirmesi hedeflenmektedir.

52

Bu anlamda üyelerinde bilinç dönüşümünü hedefleyen sendikaların bu amaçlarına ne denli ulaştıklarını saptamak pek de kolay olmamaktadır. Sendika yöneticilerinin gözünden bütün eğitimler başarılı görünmektedir. Daha gerçekçi bir değerlendirmeye ulaşmak için katılımcıların sendikal eğitim programlarına yönelik tepkilerini değerlendirmek, hedeflenen amaçlara ne denli ulaşıldığını irdelemek açısından daha fazla veri sunmaktadır. Bu araştırma ile böyle bir yol tercih edilmiş, Eğitim Sen'in düzenlemiş olduğu Toplumsal Cinsiyet Eşitliği eğitimlerinin kadın katılımcıların gözünden değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Özellikle toplumsal cinsiyet duyarlılığı yükseltmeyi hedefleyen sendikal eğitimlerin bu perspektif genişlemesine katkıda bulunduğu söylenebilmektedir.

Kadınların artan işgücü ihtiyacı sonrası kamusal alanlarda yer almasına tepki gösteren erkeklerin, bu zihniyeti zamanla sendikal alanlara katılım konusunda da sürdürdüğü gözlenmektedir. Sendika ile ilişkileri her zaman sorunlu olan kadınların sendikalar tarafından en baştan beri dışlandığı söylenebilmektedir. Bunun örneği, ABD'de Ulusal Matbaacılar Sendikası (National Typographical Union), kadın dizgicilerin işe alınmasını kendi iç düzenlemeleriyle de teşvik etmeme kararı almasında ve birçok sendikanın tüzüğünde “işçilerin gelir olanaklarını kötüleştiren, nitelsiz kadın işgücünün dışlanması” nı talep eden özel maddeler barındırmasında görülmektedir

(Ansal,1989; Akt. Urhan, 2009). Yine 1877 tarihinde İngiliz Sendikalar Kongresi'nde, sendika üyeleri erkeklerin kadınların rekabet ortamı oluşturacak işgücü piyasasına katılmak yerine evlerinde oturmaları için ellerinden geleni yapmaları vurgulanmaktadır. Ancak üretim süreçlerinin gelişimi içinde kadın emeğinin vazgeçilemezliği karşısında sendikalar, örgütsüz kadınların işverenlerce daha ucuza çalıştırılacaklarını göreyek kadınları sendikalara dahil edip birer müttefike dönüştürmek adına üyelikleri için çaba harcamışlardır (Urhan, 2009). Kapitalizmle birlikte çalışma hayatının içinde yer almaya başlayan kadınlar, yoğunluk olarak hizmet sektörü içerisinde sağlık, eğitim, tekstil, gıda gibi alanlarda çalışmaya başlamışlardır. Eşit işe eşit ücret yasalarının mevcudiyetine karşılık erkeklerden daha düşük ücret almakta, herhangi bir ekonomik bunalımda işlerden öncelikli olarak çıkarılacak kesim olarak görülmektedirler (Arat, 1996: 46). Kadınların çalışma hayatına girmesiyle yaşadıkları eşitsizliklere destek konusunda sıkıntılar yaşadıkları söylenebilmektedir. Kadın ve erkek üyelerden oluşan sendikalar özünde erkek egemen bir yapı olması sebebiyle, geçmişten bugüne kadınların sorunlarını savunurken bile bu eril zihniyetin anlayışını ortaya koymuşlardır. Eşit işe eşit ücreti savunmalarına rağmen, erkekler kadınların eşit değerde işlerde çalışmamasına sessiz kalmışlardır (Thomas, Akt. Urhan,2009). Geçmişten bugüne kendini eril bir zihniyet üzerinde inşa eden sendikalar, ancak 19. yüzyılda kadın hareketinin sesini yükseltmesini ve 20. yüzyılda değişen ekonomik koşullarda kadınların daha görünür olmasından dolayı cinsiyet eşitsizliğini gündemine almıştır (Alican ve Gül, 2008).

Türkiye'de de kadınların bilinç düzeyinin artırılmasını, yasal ve sendikal hakların öğrenilmesini, sendikal faaliyetlere ve sendika yönetimlerine kadın üyelerin katılımının artırılmasını hedefleyen eğitim programlarını yürüten sendikalar arasında Eğitim Sen öne çıkmaktadır. Eğitim Sen'in, kurulduğu günden itibaren sendikalarda toplumsal cinsiyet eşitliğini hedefleyen birçok eğitim programı düzenlediği, kadınları sendikal yapılar içinde güçlendirmeyi hedefleyen yapısal düzenlemeler ve temsil mekanizmaları oluşturduğu görülmektedir. Merkez Kadın Komisyonu ve Şube Kadın Komisyonları gibi yapılar karma üye gruplarına çeşitli düzeylerde toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimleri düzenlemektedir. Sendikal mücadele pratiğini tamamlayan ve bilinç oluşturmak bakımından son derece gerekli olan eğitimleri Eğitim Sen, üyelerinde gerçekleşecek düşünömsel ve davranış değişikliklerini eğitimler aracılığı ile ulaşmayı hedeflemektedir. Eğitim Sen, üyeleri ve sendika yöneticileri için aşağıdaki çerçeve programına bağlı olarak eğitim programı düzenlemektedir (Uzunovalı, 2015).

A) Kadro Eğitimi;

1. Merkezi Eğitim Çalışmaları
2. Merkez Eğitimcilerin Eğitimi
3. Şube Yöneticilerinin Eğitimi
4. İşyeri Temsilcileri Eğitimi

B) Temel Üye Eğitimi

1. Şube Eğitim Çalışmaları

Bu eğitimler arasında Eğitim Sen'in kadınlara yönelik eğitim programları şu şekildedir:

İlk Eğitim Çalışması: Kadınların genel anlamda kadın hareketi hakkında bilgilendirilmesi ve eğitim alanındaki kadınların sorunlarının tespiti, çözüm yolları için hazırlanan eğitim projesidir (Eğitim Sen Yayınları, 1998).

İkinci Eğitim Çalışması: Sendikada, toplumsal cinsiyet sorunlarına duyarlılık geliştirecek, program planlayacak eğitimciler yetiştirmek amacıyla planlanan bir eğitim çalışmasıdır (Eğitim Sen Yayınları, 1998).

Kadın Sekreterliği: Temmuz 2000 yılında toplanan Eğitim Sen 4.Olağan Genel Kurulu'nda sendika bünyesinde Kadın Sekreterliği oluşturulması kararlaştırılmıştır. Bundan sonra ise kadınlara yönelik yapılan eğitimler asıl olarak toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farkındalık geliştirmek adına kadın eğitimci yetiştirmeye odaklanmıştır (Eğitim Sen Yayınları, 2000).

Şube Kadın Sekreterliği Eğitim Programları: Programın genel amacı kadınların işyerinde, evde, sendikada yaşadığı sorunları tespit etmek ve çözüm yolları geliştirmektir. Ayrıca bu eğitimlerle kadın üye ve yönetici sayısını arttırmak, sendikanın içinde kadın politikalarının içselleştirilmesini sağlamak amaçlanmaktadır (Eğitim Sen Yayınları, 2000).

Kadın Sekreterleri Eğitimi: Kadın üyelerin sendikal mücadeleye katılımını artırmak, üyeleri bilinçlendirmek, kadın sorunlarının çözümüne yönelik eğitim programları düzenlemek ve bu eğitim programlarını genel eğitim programları ile bütünselleştirmek amacıyla, kadın eğitimini sistematik olarak sürdürebilmek için düzenlenmiştir. Şube kadın sekreterleri eğitimi yetmiş şubenin kadın sekreterlerinin katılımıyla gerçekleşmiştir (Eğitim Sen Yayınları, 2002).

Kadın Eğitimciler Eğitimi: Merkezdeki eğitimlerin şubelere yayılması amacıyla düzenlenmiştir. Kadınlarla beraber cinsiyet ayrımcılığını oraya çıkarıp, cinsiyetçilikle hep beraber mücadele etmek için mücadele yöntemleri geliştirilmesi hedeflenmiştir. Proje sonucunda yetişen eğitimcilerin şubelerde kadın eğitimleri düzenlemesi beklenmiştir (Eğitim Sen Yayınları, 2002).

Merkez Eğitimciler Eğitimi: Merkez eğitimcilerinin sayısının az olmasından dolayı bölgelerde ve şubelerde eğitim faaliyetlerinin sürdürülmesi amacıyla bu eğitimler düzenlenmiştir. 17-20 Ocak 2006 tarihleri arasında 18 kadın eğitimciyle gerçekleştirilen bu eğitimden sonra kadın eğitimciler merkezi eğitimci olarak görevlendirilmiştir (Eğitim Sen Yayınları, 2011).

Şube Kadın Sekreterleri Eğitimi: 11-12 Şubat 2006 tarihleri arasında kadınların sendikaya ve örgütlere katılımını engelleyen durumların tespiti üzerine çalışılmış ve kararlar şubelere gönderilmiştir (Eğitim Sen Yayınları, 2011).

Merkez Kadın Eğitimcilerin Eğitimi: Kadın sendika eğitimcisi yetiştirmeyi hedefleyen bu program 1 yıl içinde (2012-2013) üç evreli biçimde sürdürülmüş. Birinci evrede toplumsal cinsiyet ve iktidar ilişkisi incelenmiştir. Bunun eğitim sistemi içindeki yansımaları, görünüşleri ve yarattığı sonuçlar irdelenmiştir. İkinci evrede toplumsal cinsiyet ve kadın emeği başlıkları altında eşitsizliğin ekonomik, kültürel ve siyasal sonuçları değerlendirilmiştir. Üçüncü evrede eğitimde ayrımcılık konusu, cinsel kimlik ve cinsel yönelim ile ilgili sorunlar saptanmıştır (Eğitim Sen Yayınları, 2011).

Bu araştırmanın ele aldığı problem, Eğitim Sen’de düzenlenen Toplumsal Cinsiyet Eşitliği eğitimlerine katılan kadınların, bu eğitim programına yönelik tepkileriyle ilgilidir. Çalışmada, Eğitim Sen’in üyelerine yönelik gerçekleştirdiği Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eğitimi etkinliklerinin, katılımcıların perspektif dönüşümüne nasıl katkıda bulunduğu, katılımcıların görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu yolla sendikaların eğitim etkinliklerinin, yetişkinlerin öğrenme süreçlerini dikkate alarak düzenlenmesine katkıda bulunacak öneriler öngörülmüş ve şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Kadın katılımcıların sendikalarda düzenlenen eğitimlere yönelik görüşleri nelerdir?
2. Kadın katılımcıların Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eğitimi’ne yükledikleri anlam ve beklentiler nelerdir?

3. Toplumsal Cinsiyet Eđitliđi Eğitimi'nin mekân, süre, materyal açısından katılımcıların öğrenme ihtiyaçlarını karşılamasına ilişkin görüşleri nelerdir?
4. Toplumsal Cinsiyet Eđitliđi eğitimleri katılımcılara ne tür kazanımlar sağlamışlardır sağlamıştır?
  - a) Toplumsal Cinsiyet Eđitliđi Eğitimi'nin kadın katılımcıların gündelik hayatlarına katkısı katkıları nelerdir?
  - b) Kadın katılımcıların şubelerinde uyguladıkları eğitimlere katkıları nelerdir?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırmada Toplumsal Cinsiyet Eđitliđi eğitimine katılan katılımcıların bu eğitimlere dönük görüşlerini ortaya koyabilmek amaçlandığı için nitel bir araştırma yaklaşımı benimsenmiştir. Nitel araştırmada en yaygın kullanılan veri toplama tekniği görüşme, gözlem ve dokümanların incelenmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Görüşme, sıklıkla bir kişi veya grup ile yapılacak olan amaçlı söyleşidir. Görüşme esnasındaki söyleşilere, araştırmacılar tarafından karşılarındaki kişilerden bilgi almak amacıyla başvurulmaktadır (Patton, 1990). Görüşmeler en yaygın olarak yapılandırılmış, yapılandırılmamış ve yarı yapılandırılmış olarak sınıflandırılmaktadır. Araştırmada nitel veri toplama araçları arasından görüşme yönteminin içinde bulunan “yarı yapılandırılmış görüşme tekniği” kullanılmıştır.

Çalışma Grubu

Bu araştırmada çalışma evreni olarak, eğitim sendikaları arasında sendikal eğitim çalışmasıyla öne çıkan Eğitim Sen'in toplumsal cinsiyet eğitliği hedefiyle düzenlediği eğitim faaliyetleri seçilmiştir. Bu çalışmada, kadın üyelerin güçlendirmesine yönelik çeşitli düzeylerde sürdürülen eğitimler içinde, genel merkez tarafından 2012-2013 yılları arasında üç evreli şekilde düzenlenen en kapsamlı kadın eğitimcilerin eğitim programı değerlendirilmektedir. Çalışma grubu, genel merkez tarafından verilen bu eğitimlere katılan 33 kişilik isim listesindeki kadın eğitimciler arasından ulaşılabilen ve söz konusu eğitimlerin bütün evrelerine katılmış olan 12 kadın eğitimci ile oluşturulmuştur. Yapılan görüşmelerde katılımcıların bilgileri kodlama yoluyla belirtilmiştir. Görüşülen kişinin cinsiyeti (kadın: K) harfi ile, görüşme sırası ise numaralar ile (1, 2, 3...) kodlanmıştır. Örneğin, K1, K2 şeklinde.

Verilerin Toplanması

Bu araştırmada veriler, yarı yapılandırılmış görüşme yoluyla toplanmıştır. Balcı (2018) kaynak kişilerin görüş, tutum ve davranışlarını ortaya çıkarmak için iki kişi arasında serbest bilgi değişimi sağlayan sosyal ortamı yaratmak adına yapılan sohbeti görüşme olarak tanımlamaktadır. Görüşmeler yapılandırılmış yani önceden hazırlanmış sorular yoluyla yapılabileceği gibi yapılandırılmamış ya da yarı yapılandırılmış sorular aracılığı ile de gerçekleşebilir. Yarı yapılandırılmış görüşmelerin yapılması için görüşmelerin tamamında kullanılacak olan sorular hazırlanmaktadır. Görüşme yapılan kişilerin tümüne hazırlanan soruların sırayla sorulması sağlanır sağlanmakta fakat görüşmecilerin görüşmecinin görüşmeler esnasında sorulara isteği doğrultusunda arzuladığı kadar genişlikte cevaplar sunmasına izin verilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu çalışmada da görüşmelerin derinliği açısından açık uçlu sorular sorulması uygun görülmüştür. Bu çalışmada, yukarıdaki amaçlarda ifade edilen dört soru çerçevesinde geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırma, yarı yapılandırılmış açık uçlu sorular dahilinde, esnek görüşmelerle yürütülmüştür. Görüşme formu, katılımcıların kişisel bilgilerine ilişkin (Yaş, medeni durum, mesleki kıdem, varsa çocuk sayısı, gelir düzeyi, yaşamını en çok geçirdiği yer), politik bilinci nerede edindiği ve katılımcıların ailelerinin sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel yapısının nasıl olduğu sorularının yer aldığı bölüm, katılımcıların sendikal eğitime dönük düşüncelerinin yer aldığı kısım, toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimine nasıl ve neden katıldıkları, eğitimin nasıl gerçekleştiği, katılımcıların eğitimi (içerik, süre, materyal vb. açılardan) yeterli bulup bulmadıkları, eğitimin kendileri üzerindeki etkileri, eğitimlerin nasıl yaygınlaştırılabileceğini konusundaki fikirleri ve kendi uyguladıkları eğitimlere katkılarına dönük soruların yer aldığı kısımlardan oluşmaktadır.

Verilerin Analizi

Verilerin çözümlenmesi yapılırken, nitel araştırma tasarımına uygun biçimde sendika belgeleri ve görüşme kayıtları bilgisayar ortamında yazılı hale getirilmiş, verilerin araştırma soruları çerçevesinde kodlanarak ve sınıflandırılarak betimsel çözümlenmesi yapılmıştır. Bu çerçevede görüşme ve belge tarama yoluyla elde edilen veriler, kadın eğitimcilerin bu eğitimlere katılma nedenleri ve toplumsal cinsiyet eşitliği eğitim programının içeriği ve uygulanmasına ilişkin görüşleri ile programın kazanımlarına ilişkin görüşleri başlıkları altında düzenlenerek betimsel olarak analiz edilmiştir.

Bulgular

Toplumda cinsiyete dayalı eşitsizliklerle mücadele etmek, dönüştürmek ve daha demokratik sendika yapıları oluşturmak adına Eğitim Sen'in 2000'li

yıllarda Kadın Sekreterliği'ni oluşturmasıyla Genel Merkez'de yapılan yönetici ve temsilci eğitimlerinin bir parçası haline dönüşen kadın eğitimci yetiştirmeye dönük toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimi etkinliklerinin, katılımcıların gözünden değerlendirilmesini amaçlayan bu araştırma kapsamında toplanan veriler analiz edilerek aşağıda verilen başlıklar altında sunulmuştur. Katılımcıların demografik özelliklerine bakıldığında K2, K5, K11'in bekar, K4'ün boşanmış diğerlerinin evli ve çocuk sahibi oldukları bilgisine ulaşılmıştır. Katılımcılardan K2, K5 ve K8 dışındakilerin hepsinin 40 yaş üstünde oldukları görülmektedir.

Araştırmaya katılan sendika üyesi kadınların çoğunun sosyo-ekonomik düzeyde orta sınıf kökenli olduğu, yine katılımcıların sosyokültürel olarak modern sayılabilecek okur yazar ve politik ilgisi yüksek aile çevresinden geldiği, pek çoğunun politik bilinci aile çevresinde edindikleri, daha sonra sendikal kimliği kazanarak politik perspektiflerinin genişlediği görülmektedir. Özellikle toplumsal cinsiyet duyarlılığı yükseltmeyi hedefleyen sendikal eğitimlerin bu perspektif genişlemesine katkıda bulunduğu görülmektedir.

1. Kadın Üyelerin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eğitimine Katılım Nedenleri

Bilinç ve Farkındalık Kazanmak

Katılımcılar yapılan sendikal eğitimleri üyelerin gelişmesi, politikleşmesi, bilinç ve farkındalığın yaratılması adına genel itibarıyla yararlı ve gerekli bulduklarını belirterek eğitimlere katıldıklarını ifade etmişlerdir. Bu konuda K12 görüşlerini şu şekilde aktarmaktadır:

Sendikalar aynı zamanda okuldur. Üyelerin gelişimi açısından, sınıf mücadelesi, ekonomik, sosyal mücadele demokratik talepler açısından ve üyelerin gelişmesi açısından bu eğitimler çok önemli.

Yine katılımcılar, sendikal eğitimleri yararlı bulmakla beraber, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda yapılan eğitim çalışmalarını kadınların bilincini yükseltmek, kadın kimliğinden ötürü yaşamın çeşitli alanlarında doğan eşitsizliklerle mücadele etmek, daha çok kadına ulaşabilmek ve meseleye farklı açılardan bakabilmek adına gerekli bulduklarını ve eğitimlere katıldıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılardan K3 bu eğitimlerin, “kadın bilincinin gelişmesine, kendi kimliğimizi bulmaya ve kadın kimliği konusunda yaşanan sorunlarla mücadele etme ve çözüm üretme konusunda” yardımcı olduğunu vurgulamaktadır.

Demokrasi Kültürünün Gelişmesi

Sendikalar aynı zamanda demokrasi kültürünün boy verdiği alanlardır. Üyeler daha demokratik bir toplum arzusunu kendi sendikal yapılarında da görmeyi istemektedirler. Dolayısıyla sendikaların bunun koşullarını sunmak için ne tür yapılar ve mekanizmalar öngördüğü önemlidir. Eğitim Sen bu bakımdan daha demokratik sendika ve katılım yapıları oluşturmak için araçlar sağlamaktadır. Kadın üyelerin talepleriyle birlikte Eğitim Sen’de kadın sekreterliği gibi bir mekanizmanın oluşturulması ve beraberinde sendika üyelerinin dönüşümünü hedefleyen toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimleri gündeme gelmiştir. Katılımcılar bu eğitimlerin kadın üyeler için güç kaynağı olduğunu belirtmişlerdir.

Erkek Egemen Anlayışın Dönüştürülmesi

Kadınlar, eşitlik konusunda aldıkları eğitimle sendika içinde daha eşitlikçi bir tutum geliştirip burada var olan erkek egemen anlayışı dönüştürmeyi amaçlamışlardır. Toplumda var olan cinsiyete dayalı eşitsizliğini fark eden ve bu durumdan rahatsızlık duyup dönüştürmeye çalışan sendikalı kadınlar, bilinç düzeyini arttırmak ihtiyacı üzerine öz yönelimli bir öğrenmeye başvurmuşlar ve eğitimlere katılmışlardır. Eğitimlerin bu konuda katkısına dönük K5’in ifadeleri şöyledir:

Bu eğitimlerde erkekleri eğitime noktasından değil de öncelikle kadınların bu bilinci kazanması ve kadınların bu hakları kazanması noktasında kadınların sendikalarda eşit temsiliyeti kazanması, söz hakkını elde etmesi, kotaya ihtiyaç duymayacağımız durumlara ulaşmak için bu mücadelenin kadınların yürütmesi gerektiğini düşünüyorum. Önce kadının kendi hakkını bilmesi gerekiyor. Eğitim çalışmaları öncelikle bunu sağladı.

Eğitimlerin Alanında Yetkin Kişilerce Sunulması

Sendikalı kadınların etkin katılımında, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda bilimsel çalışmalar yürüten, mücadeleyi sağlam zeminlere taşıyan akademisyenler ve uzmanlar tarafından eğitim verilmesi belirleyici ve etkili olmuştur. Bununla birlikte yapılan eğitimler, bu alandaki mücadeleyi yerellikten çıkarmış, kadınlara çok sayıda deneyimle buluşma fırsatı sunan alanlar yaratmıştır. Öte yandan süreç içerisinde kadınlar, eğitimin kendilerinde ve diğer katılımcılarda meydana getirdiği algı dönüşümünü gözlemleme fırsatı da bulmuşlardır. Sendikal eğitimlerin bu dönüşümlerle sağladığı katkıyı K6 şöyle anlatmaktadır:

Ben İç Anadolu'dan geliyorum ama Güneydoğu'dan tutun, Doğu Anadolu'dan, Batı'dan vs. yerlerden kadınların gelmesi ve deneyimlerini paylaşması çok muazzamdı. Aynı sendikadayız ama aynı sorunla aynı şekilde karşılaşmıyoruz aynı konuya aynı şekilde bakmıyoruz. Kendimden ziyade başka arkadaşlarda yaptığı değişimleri görmek beni mutlu etti. Mesela LGBTİ bireylerle ilgili olarak sunumlar yapıldığında birçok arkadaşımızın yüzünde başka şeyler gördüm. Sunum sonunda olumlu anlamda değişimleri görmek beni mutlu etti.

Bu eğitimlere katılmanın onların toplumsal değişim konusunda motivasyonlarını yükselttiği, eğitime katılan kadınların bağlı buldukları şubelerde, aldıkları eğitim doğrultusunda çalışmalar yapmayı amaçladıkları görülmektedir. Katılımcıların pek çoğunun genel merkezden şubelerine gelen toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimine katılım duyurusundan sonra, isimlerini yazdırarak eğitimlere katıldıkları tespit edilmiştir. Yine katılımcıların tamamı, eğitime katılma konusunda gönüllülük içerisinde olduklarını belirtmişlerdir. Eğitime katılacaklar, eğitim almak için gönüllü olarak başvuru yapan üyeler arasından demokratik yollarla belirlenmiştir. Ancak katılımcı kadınların ifadelerinden medeni durumun bazı sendika üyesi kadınların katılımını etkilediği, ev işleri ve çocuk bakımı gibi geleneksel rollerin kadınların katılımını engellediği anlaşılmaktadır. Yine sendika içindeki grup aidiyetlerinin sendikal faaliyetin bütün alanlarında olduğu gibi eğitim çalışmalarında da belirleyici rol oynadığı, ilişkilerin ve grup yapılarının sendikal demokrasinin işleyişini güçleştirdiği ve katılımı yönlendirdiği katılımcılardan K9 tarafından ortaya konan şu ifadelerle açığa çıkmıştır:

Ben bir önceki eğitimde de yer almak istedim ancak önümüz kesildi. Grup aidiyetlerini yadsımıyorum ama bunu aşamıyorlar. Sendikal çalışmaların bu grup aidiyetlerinin üzerinde olması gerekiyor. Bu sendikaya katkıda bulunmak isteyen herkesin önü açılmalı bu eğitimlerin önü bu nedenle tıkanıyor. Aldığımız eğitimleri uygulama kısmında bile öncelik kendi grubunun aidiyetinden olan kişileri bu çalışmalara katmak oluyor.

2. Katılımcıların Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eğitim Programı'nın İçeriği ve Yürütülmesine İlişkin Görüşleri

Düzenlenen Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Programı'nın sendika, işyeri ve aile düzeyinde eşitlik konularını içerdiği görülmektedir. Katılımcılar, genel olarak eğitimin içeriğinin Genel Merkez Kadın Sekreterliği ve Merkez

Kadın Komisyonu tarafından belirlenmiş olsa da, onların da fikirlerinin ve taleplerinin de kendilerinin fikir ve taleplerinin de dikkate alınarak programın düzenlendiğini vurgulamışlardır. Başlangıçta pek çok kadın katılımcı programa hangi yönde ve nasıl katkı sunacağını bilemediğini belirtse de zamanla bilinç düzeyinin artmasıyla ihtiyaçların belirlediği, bu ihtiyaçların da süreç içerisinde dikkate alındığı katılımcılarca belirtilmektedir. Yine sendikada yapılan kadın kurultaylarının sonucunda oluşturulan raporların, içeriğin belirlenmesinde yardımcı olduğu olmuştur denilebilmektedir söylenebilmektedir.

Katılımcılardan K12, program taslağının kendilerine önceden ulaştırılmasına bağlı olarak eksik buldukları noktalar konusunda taleplerde bulduklarını ve bu taleplerin göz önüne alınıp programa dahil edildiğini belirtmiştir.

Program taslağı geldi. İçerik bakımından temel belirleyen Eğitim Sen genel merkezi oldu ancak ben kendim sınıf mücadelesi, kadının sınıf mücadelesindeki yeri ve bu mücadele içinde aldığı rol konularında eksik buldum programı ve DİSK ‘ten eğitmeni önerdik ve önerdiğimiz o kişi de eğitime katıldı.

Bu durum katılımcıların edilgen bir alıcı olmaktan ziyade ne öğrenecekleri konusunda söz sahibi olduklarının ve bir bakıma sürecin inşasında aktif birer özne olarak yer aldıklarının göstergesidir. Katılımcıların pek çoğu programın yürütülmesi esnasında kullanılan materyalleri, konuları yeterli bulurken özellikle il dışından gelen katılımcılar, programın yoğunluğu açısından yorucu olduğunu şöyle vurgulamışlardır:

Çok yorucu hayatlardan geliyoruz. Hafta sonu 2 günlük bir süreye sıkıştırılıyor. Uzaktan gelenler için yoldan geliyorsun, yorgunluk... Belki şartlar uygun olsaydı, bir haftalık bir sürece yayılsaydı ve daha rahat çalışsaydık... Belki kısa aralıklarla iki güne sıkıştırıldığı için biraz yorucu geçti.

Aynı zamanda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği programının süresinin kısa olması, bu nedenle tartışmalara yeterince yer verilememesi programa yönelik eleştiriler arasında yer almaktadır. Yine eğitim programının sonradan devamının getirilmemesinin, bilgilerin güncellenememesine ve tartışmaların dinamik tutulmamasına neden olduğu görülmektedir. Program yürütülürken düz bir sunuştan sunumdan ziyade katılımcıların sürece katılımını sağlayacak şekilde kurgulanmasının eğitimi dinamik hale getireceğini belirten K11, bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

Sözlü bir anlatım sıkıcılaştırıyor. Bunun yerine içerik slayt, videolarla desteklenebilir. İlk başta daha edildim, sonra daha aktif katılmaya başladım. Atölye çalışmaları daha çok yaptırılabilirdi.

Eğitim sürecinde önerilen kitap, kaynak ve filmlerin katılımcıların yolunu açıp ufkunu genişlettiğini; farklı illerden gelen farklı katılımcı deneyimlerinin kendilerini zenginleştirdiğini belirtenler de vardır. Sendika içinde grup aidiyetlerinin yarattığı ayrışmanın eğitime katılımı etkilemesinin yanında eğitim sürecini yıpratmış ve ortaklık geliştirmeyi güçleştirdiği eleştirisi K8 tarafından şöyle ifade edilmiştir:

Bir Kürt atasözü der ki: “ Herkes keklige, keklik kendine düşman”. Eğitimlerin en büyük sorunu eğitim süresince herkes kendi grubuyla bir araya geliyor. Ortak bir şey yapılamıyor.

3. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eğitimi'ne Katılanlar Bu Programdan Ne Tür Kazanımlar Elde Etmiştir?

Bireysel Anlamda Dönüştürücü Etkileri

Katılımcılar bu eğitimleri aldıktan sonra ataerkil normları içselleştirdikleri sosyal ortamlarda, cinsiyetçiliği, eşitsiz ilişki kalıplarını ve mevcut eşitsizlikleri yeniden üreten kendi tutumlarını fark ettiklerini ve bunları değiştirmek için çaba harcadıklarını, bir bakış açısı kazandıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılarda ifade edilen görüşler eğitimlerin dönüştürücü yanını desteklemektedir.

Okuduğum materyalden, gözlemlediğim olaya kadar kadın bakış açım gelişti. Önceden bir durum karşısında kullandığım şeye ay ne kadar erilmiş diyorum mesela. Okuduğum metinleri daha eleştirel bir tavırla okuyorum.

Yine yeniden üretimin medya eliyle, eğitim yoluyla sürdürüldüğü koşullarda farkındalık geliştirmiş olan katılımcıların çalıştıkları alanlarda bu durumlara müdahale ettiklerini K12 şu ifadelerle vurgulamaktadır:

Daha önce dikkat etmediğimiz, pek çok görmediğimiz şeyi görmemize sebep oldu. Örneğin çizgi filmler, masallar, hikayelerde bunların nasıl yer aldığı... Zaten biliyorduk bunları ama çok dikkat edilmeyen şeylerin nelere yol açabileceğini gördük. Ben lisede öğretmenim. Okuldaki arkadaşları da bu konularda uyarıyorum.

Söz konusu eğitimlere katılanların büyük bir çoğunluğunun sendika dışındaki örgütlenme alanlarında aktif mücadele yürüttükleri görülmektedir. Eğitimler kadınların farklı alanlarda sürdürdükleri mücadeleleri birleştirmek için onlara bir bağlam ve perspektif sunmuştur. Eğitim sonunda kadınlar arasında gelişen dayanışma ve “kız kardeşlik” anlayışının kadın dayanışmasını güçlendirdiği katılımcılarca vurgulanmaktadır.

Katılımcıların pek çoğu, daha önce kadın kimliğinden dolayı yaşadıklarından rahatsızlık duysa da kendi başlarına yaptıkları sorgulama ve araştırmaların yetersiz olduğunu bu eğitimlerde fark etmişler ve bilişsel düzeyde gelişimlerini sağlayacak dayanaklar bulduklarını belirtmişlerdir. Önceden “daha yüzeysel tepkiler” veriyorken, “şimdi daha bilimsel dayanaklı cevaplar” verdiklerini ifade eden katılımcılar, bilimsel bilginin bu yöndeki mücadeleyi güçlendirdiğini vurgulamışlardır. Mevcut eşitsizliklerin, sadece kendi çevreleriyle sınırlı bir mücadele ile ortadan kalkmayacağını, bunun aynı zamanda yapısal bir sorun olduğunu belirten katılımcılar, toplumda dönüşümün sağlanması adına eğitimlerin güçlü bir etkisi olduğunu da ifade etmektedirler. Bu eğitimlerin sadece sendika içinde yapılmaktan öte yaşamın diğer alanlarında da yapılması gerekliliğini vurgulayan kadın katılımcılar, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunun okullarda ders olarak verilmesinin, öğretmenlerin bu eğitimlerden muhakkak geçmesinin; mahallelerde, sivil toplum örgütlerinde yaygınlaştırılmasının gerekli olduğunu belirtmektedirler. Konuya dönük K3’ün düşünceleri şöyledir:

Özellikle yürütme kurullarındaki tüm arkadaşların toplumsal cinsiyet konusunda eğitim alması konusunda bir önerge verdik. Bu eğitimleri yaygınlaştırmak adına il milli eğitimlerde, ilçe milli eğitimlerde, bakanlıklarda yaygınlaştırmak adına tartışmalarımız var. Bir dönem ilkökullerde ders kitaplarında farklılıklar oluştu. Militarizmin olduğu yerde tüm ötekileştirmeler yeniden yeniden kendini revize ediyor ve daha yoğun ve katmerli şekilde yaşam alanımıza giriyor. 2015 sonrası savaşın yoğunlaşmasıyla kadının üzerindeki dil, söylem değişti. Evdeki erkek bile, sokaktaki erkek bile değişti. Kadın cinayetlerinin bu kadar yoğun olmasında birçok şeyin olduğu kadar bunun da etkisi var.

Yine KESK’e bağlı diğer sendikaların da mevcut eril zihniyetten azade tutulamayacağı gerçekliğinden hareketle bu sendikalarda da çalışmaların karma bir şekilde aktif olarak yürütülmesi gerekliliği K4’ün şu ifadelerinde ortaya konulmaktadır:

Eğitim Sen'in dışında o dönem için KESK'e bağlı sendikalarda kadın eğitimci yok. Biz kendimizden başlayalım. Yani KESK'e bağlı sendikalarla yapabilesek bunu. Bizim örgütümüzdeki yaptığımız tespit erkek egemen zihniyetten azade değil, erkek görünürlüğünün daha fazla olduğu, hala genel kurullarda yer alan pozitif ayrımcılık ilkesinin tartışıldığı, ihlal edildiği durumlar yaşıyoruz. O yüzden çok daha fazla bu eğitimlere ihtiyacımız var. Karma eğitimler muhakkak yapılmalı diğer sendikalarda TÜMBELSEN, BES'te, SES'te muhakkak bizim yaptığımız gibi eğitimler yapılmalı ve kadın eğitimciler çıkmalı.

Eğitime katılan kadınlardan bir kısmı 2016-2017 yılları arasında yaşanan süreçte kamu görevlerinden men edilmişlerdir. Bu süre zarfında, sendika kadrosu olarak yetiştirilmiş kadınların bağlı buldukları bölgelerde toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimi çalışmalarını düzenleyip yayması ve sendikanın onları bu anlamda değerlendirmesi gerekliliğini vurgulayanlar da olmuştur.

Uyguladıkları Eğitimlere Etkileri

Yine katılımcılar, aldıkları eğitimde kazandıkları bilgi ve becerileri kendi şubelerinde uyguladıkları eğitimlere ve yaşantılarına aktarma fırsatı bulduklarını, öğretmen olarak yeni yol ve yöntem uygulama konusunda ufuk açıcı olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcılar eğitimlerin katkılarını şu ifadelerle belirtmektedirler:

Önemli katkıları oldu. Tarihsel süreç açısından, deneyimler açısından günlük yaşamda fark etmediğimiz şeyler açısından dönüştürücü etkileri oldu. Kullandığım eğitimlerde bu eğitimleri genişleterek uyguladım.

Katılımcılar eğitimleri hayli yararlı bulduklarını ve eğitim çalışmalarını daha geniş alanlara taşımaya gayret gösterdiklerini ifade etmektedir. Katılımcılar sadece kendi şubelerinde değil, başka şubelerde hatta başka illerde de eğitim verdiklerini vurgulamışlardır. Bununla beraber eğitime katılan kadınlardan evli olanların, bu durumun getirmiş olduğu sorumluluklardan dolayı il dışında düzenlenen eğitimlerin yürütücülüğünü sürdüremedikleri katılımcılarca belirtilmektedir. Bu durumu K1, şöyle vurgulamaktadır:

Katılımcıların hepsi aktif olarak eğitimci olarak görev yapmadılar. Yer değiştirme, kişisel sorunlar, kimi yerlerde zamanlama uymaması gibi nedenlerle tabi... İstek ve koşullar bir arada uygun

olmayabiliyor. İki çocuk üç çocuk, ev içi işler gibi durumlarla bazen baş edemeyebiliyor olabilirsiniz.

Aldıkları eğitim doğrultusunda şubelerinde eğitim veren katılımcılar, özellikle karma eğitimler sırasında erkek üyelerce sınıf çelişkisi ile cins çelişkisini karşı karşıya koyarak eğitimcileri zorlayan dirençlerle ve bu alanda yapılan çalışmaları küçümseyen tepkilerle karşılaştıklarını, “Sendika içinde özellikle toplumsal cinsiyet eğitimi konusunda sıkıntılar oluyor. Eğitimin verildiği yerdeki profilin kadına bakışı, alaylı yaklaşımı kısıtlıyor sizi.” ifadeleriyle belirtirken bundan dolayı bu eğitimleri yürütmekten vazgeçen bazı kadın eğitimcilerin olduğunu vurgulamışlardır. Bunun yanı sıra sendika içindeki eril havanın doğrudan olmayıp dolaylı yolla da olsa bu çalışmaları önemsizleştiren tutumları, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda engelleyici rol oynamaktadır. Yine aldıkları eğitimle birlikte daha da güçlenen kadınların, sendikalardaki erkek egemenliğinin dönüşümünü sağlamak adına mücadeleyi kendi örgütleri içinde de sürdürdüklerine sürdürdükleri ve bu sayede birçok hakkı elde ettikleri vurgusu K4’ün anlatımıyla şöyle aktarılmaktadır:

Karma örgütler açısından düşündüğümüzde toplumsal cinsiyet eğitimleri ihtiyaç olduğu söylenir yapmaya çalışırız ama ne zamanki bu eğitim çalışmalarını aksattığımızda sendika içinde dahi ciddi bir erkek egemenlik, cinsiyetçilik yükselmeye başlıyor. Ama eğitimleri yapmaya başlayınca bu değişimleri, dönüşümleri gözlemliyorum. Bu nedenle örgüt içi eğitim benim için çok önemli.

Araştırmada elde edilen bulgulardan biri de sendikada yürütülen her çalışmanın bir eğitim niteliği taşıdığı ve üyelerde gözlemlenebilir, ayırt edici bir etki yarattığıdır. Diğer bir deyişle sendikal eğitimler katılımcılarına güçlü ve özgüvenli bir duruş da kazandırmıştır.

Bireylerin bilinçlenip farkındalıklarının artması, mevcut eşitsizliklerin dönüştürülmesi adına birer özne olması bakımından son derece önemli olan sendikal eğitimlere, üyelerin katılım konusunda gönüllülük gösterdikleri görülmüştür. Genel anlamda eğitimlerin son derece yararlı olduğu, katılımcıların özel alanlarından tutun da toplumsallaştıkları diğer bütün alanlarda bu bilinç halini sürdürdükleri ve mücadele ettikleri söylenebilmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Çalışanların ortak hak ve çıkarlarını elde edip onları korumak, geliştirmek amacıyla hareket eden sendikalar, dayanışma temelli kuruluşlardır (Eraslan,

2012). Aynı zamanda demokrasinin gelişmesi ve toplumda karşılığını bulması açısından sendikaların oldukça etkin bir rolü bulunmaktadır. Çınar'ın (2008) yaptığı araştırmada da eğitimciler, eğitim sendikalarını, demokrasinin gelişmesi açısından son derece faydalı ve gerekli gördüklerini ortaya koymuşlardır. Sendikalarda da toplumsal bilinci yükseltip mevcut eşitsizliklerle mücadele edilmesi ve demokrasinin güçlenmesi adına çeşitli eğitimler düzenlenmektedir. Bu eğitim faaliyetlerinin değerlendirilmesi ise sınırlı kalmaktadır. Sendika tarafından yürütülen toplumsal cinsiyet duyarlılığını yükseltmeyi hedefleyen sendikal eğitimlerin, bu perspektif genişlemesine katkısını ortaya koymak adına katılımcıların görüşlerine başvurulmuştur.

Sendikanın düzenlemiş olduğu bu eğitimlerin, katılımcıların öğrenme ihtiyaçları ile uyumluluk gösterdiği tespit edilmiştir. Sendika üyesi kadın eğitimcilerin, sendikal faaliyetlerdeki eril bazı uygulamaların farkında olup bunların eğitimler yoluyla dönüştürülmesine inandıkları, bu noktada sendikanın yapısal bir dönüşüm geçirip kadın sekreterliğini bünyesine eklediği ve toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimlerinin yaygınlaşmasına dönük adımlar attığı görülmektedir. Toprakçı Alp ve Namal 'ın (2019) sendika içi toplumsal cinsiyet eşitliğinin ve sendikal harekette kadın temsilinin önemine dikkat çekmek amacıyla yürüttükleri çalışmada da kadınların toplumsal hayatta karşılaştıkları engellerle sendika içinde de karşılaştıkları, dolayısıyla kadınların mevcut erkek egemen sendikacılık kültürüyle de başa çıkmaları gerektiği vurgulanmaktadır. Bu anlamda sendika içerisinde düzenlenen toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimleri, toplumsal mücadelenin bir parçası olarak görülebilmektedir.

Araştırma sonucunda yapılan eğitimlerin dikkatli bir şekilde planlanıp sürdürülmeye çalışıldığı tespit edilmiştir. Bir yetişkin eğitimi etkinliği olarak uygulamanın sonuçlarını değerlendirme konusunda bir eksiklik olduğu görülmekte, bu konuda kapsayıcı bir değerlendirmeye ulaşılamamaktadır. Dolayısıyla katılımcıların eğitimler sonucu doğrudan dönüşümlerini de gözlemleme fırsatı sunması açısından araştırmanın elde ettiği sonuçlar eğitimin boyutlarını genişletme fırsatı sunmaktadır.

Sendika üyesi kadınların sendikal eğitimler hakkındaki görüşleri, sendikal eğitimlerin somut kazanımları konusunda oldukça zengin veri sunmuştur. Eğitim programına katılmış kadın öğretmenler sendikal eğitimleri genel anlamda üyelerin politikleşmesi, bilinçlenmesi ve farkındalığının artması bakımından gerekli bulduklarını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla bu tutum onların bu eğitimlerde aktif bir biçimde yer almalarında etkili olmuştur.

Eğitim çalışmalarında ülkenin farklı bölgelerinden gelen katılımcıların gerek eğitim süresince gerekse eğitim aralarında birbirlerine aktardıkları tecrübelerin, hikayelerin, yaşanmışlıkların da en az eğitimler kadar faydalı olduğu, sorunu bireysellikten, yerellikten çıkardığı, katılımcılarınca belirtilmiştir. Yine verilen eğitimleri bağlı buldukları şubelerde uygulama olanağı bulan katılımcıların; çevresel faktörlerin, sosyokültürel yapının ve kimi erkek sendika üyelerince gösterilen direncin teorinin praxis aşamasında karşılaşacağı güçlüklerle örnekler sunmuş, katılımcıların bu güçlük ve engellerle baş etme becerileri geliştirmelerini sağlamıştır. Bir diğer katkı, katılımcıların bizzat kendilerinde gözlenmiş olan özgüven yükselmesidir. Dönüştürücü öğrenmenin önemli bir boyutunu oluşturan kişisel güçlenme süreçleri tüm katılımcıları içine almış, katılımcılarınca da kayda değer bir kazanım olarak dillendirilmiştir.

Katılımcıların eğitimlere kendi istekleri doğrultusunda katıldıkları, eğitimlerin onların ihtiyaçlarına bağlı olarak geliştirilip talepleri doğrultusunda düzenlendiği görülmektedir. Böylelikle programın etkililiğinin arttığını söylemek mümkündür. Eğitimlere katılımda gönüllülük esas alınırken, eğitime katılmak isteyen katılımcıların demokratik yollarla belirlendiği tespit edilmiştir. Ancak sendika içindeki grup aidiyetlerinin sendikanın sınıf temelli emek örgütü gerçekliğini diğer alanlarda yıpratmış gibi gerek eğitim çalışmasına katılım öncesinde gerekse eğitim çalışması esnasında yapılan paylaşımlar zarfında mücadeleyi aşındıran bir rol oynadığı, katılımcıların ifadelerinden anlaşılmıştır. Sendika içinde grupların Söylemez'in (2019) çalışmasında belirttiği gibi sendikanın delege seçimlerinde, şube yönetimleri ve merkez yönetimlerin belirlenmesinde olduğu gibi toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimlerinde de olumsuz etkileri olmuştur. Esasında üyelerin eğitimlere katılım taleplerini özel alanlarda sahip oldukları roller belirlemiştir denilebilmektedir. Görünürde herhangi bir engel yokmuş gibi dursa da özellikle eğitimin yapılacağı ilin dışında yaşayan üyelerin eğitimlere katılım başvurusunda geleneksel rollerin (çocuk bakımı, ev işleri vb.) caydırıcılığı görülmektedir. Bu durumun, kadınların sendikaya üyelik paylarının artmasına rağmen sendikal faaliyetlere katılım oranlarının erkeklerden düşük (Bernaciak vd., 2014) olmasını doğrular nitelikte olduğu söylenebilmektedir. Yine eğitimler alındıktan sonra başka illerde uygulamaların yapılacak olması sorumluluğunu bilen kadınlar, isteseler de eğitimlere katılmayı tercih etmemek durumunda kalmaktadırlar. Bu durum topluma bakıldığında nispeten demokratik bir anlayışa ve eşitlikçi bir tahayyüle sahip olan sendikanın geleneksel tavırdan azade tutulamayacağını adeta ispatlar niteliktedir. Erdem'in (1996) yaptığı çalışmada öğretmen ve yöneticilerin sendikalardan sendika içi demokrasiyi geliştirmelerini ve uygulamalarını bekledikleri sonucuna ulaşıldığı gibi bu

araştırmada da bu tarz eğitimlerin sendika içindeki demokratik algıyı ve işleyişi güçlendirmesi beklentisi öne çıkmaktadır.

Katılımcılar eğitimler sırasında kullanılan materyalleri, programın içeriğini, konuları vb. yeterli bulmakla birlikte eğitim öncesinde ve süresince önerilen kitap, makale, yayın, film gibi kaynakların bilinç düzeylerini arttırma, ufuklarını açma ve yol gösterme konusunda çok yararlı olduğunu belirtmişlerdir. Ancak eğitimlere özellikle il dışından gelen katılımcılar programın süre yönünden yetersizliğinden yakınmışlardır. Yapılan tartışmaların süreklilik arz etmesi, üretken sonuçlar doğurması bakımından program süresinin daha geniş zamanlara yayılmasının etkililiği arttıracağı vurgulanmıştır.

Verilen eğitimler katılımcılarda kadın dayanışması anlayışını geliştirmiş, kadınlar maruz kaldıkları eşitsizliği ortadan kaldırmak için verilecek mücadelenin birer öznese olmayı, bunu da ancak geliştirecekleri dayanışma ile başarabileceklerinin bilincini edinmişlerdir. Farkındalığı arttırmak ve toplumsal dönüşümü sağlamak adına düzenlenen eğitimlerin sadece sendikalarda değil, yaşamın diğer alanlarında da sürdürülmesi gerekliliği, özellikle okullarda ve üniversitelerde muhakkak cinsiyet eşitliği derslerinin eğitim programlarına dahil edilmesi, sivil toplum örgütleri ile mahallelerde, belediyelerce toplumun geniş kesimlerine yayılması için çaba gösterilmesi katılımcılar tarafından vurgulanmıştır. Eğitimlerin genel ve kapsayıcı hedefinin, toplumsal cinsiyet eşitliği yoluyla toplumsal dönüşüme katkı sağlamak olduğu görülmektedir. Eğitime katılan kadınların tek tek yaşamlarından başlayarak, daha geniş topluma kadar genişleyen etkilerinin olduğu görülmektedir. Eğitime katılan kadınların kendilerini, sendikalarını ve dünyayı yorumlayışları üzerinde güçlü etkiler yaratmıştır.

Yetişkin eğitiminin gönüllüğe, katılımcıların görüşlerini dikkate aldığı, kendilerini ve programı değerlendirmek için fırsatlar sunduğu ve programın katılımcıların görüşleri itibariyle başarılı görüldüğü görülmektedir. Verilen eğitimlerin yetişkin eğitiminin gönüllülük esasını ve katılımcıların görüşlerini dikkate aldığı, kendilerini ve programı değerlendirmek için fırsatlar sunduğu ve programın katılımcıların görüşleri itibariyle başarılı görüldüğü görülmektedir.

DİPNOT

1 Bu makale Doç. Dr. Fevziye Sayılan danışmanlığında yapılan ve aynı başlığı taşıyan tezsiz yüksek lisans projesinden yola çıkılarak hazırlanmıştır.

KAYNAKÇA

- Alican, A./ Sallan Gül, S. (2008). İnsan Hakları Bağlamında Sendikalarda Cam Tavan: Bir Alan Araştırmasının Düşündürdükleri. İnsan Hakları Yıllığı, (Cilt:26, Sayı:1), 59-77.
- Arat, N. (1996). “Türkiye’de Kadınların Çalışma Yaşamına Karşılaştıkları Zorlukların Sosyo-Kültürel Nedenleri”, Arat, Necla (Der.), Türkiye’de Kadın Olmak, (İstanbul: Say Yayınları).
- Aydoğanoğlu, E. (2009). Dünyada ve Türkiye’de Sendika-Siyaset İlişkisi. (Ankara: Mattek Matbaacılık).
- Balcı, A. (2018). Sosyal Bilimlerde Araştırma. Yöntem, Teknik ve İlkeler. (Ankara: Pegem A Yayınları).
- Bernaciak, M./ Gumbrell-McCormick, R. / Hyman, R. (2014). “Avrupa’da Sendikalar Zor Zamanlara Yaratıcı Tepkiler.” Friedrich-Ebert-Stiftung, (İstanbul).
- Çınar, G. (2008). “İlköğretim Okullarında Sendikalaşma Faaliyetlerinin Öğretmenler ve Yöneticiler Üzerindeki Etkisi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Eğitim Sen Yayınları (1998), Eğitim Sen Çalışma Raporu 1996-1998 Dönemi, (Ankara).
- Eğitim Sen Yayınları (2002), Eğitim Sen Çalışma Raporu 2000-2002 Dönemi, (Ankara).
- Eğitim Sen Yayınları (2005), Eğitim Sen Çalışma Raporu 2002-2005 Dönemi, (Ankara).
- Eğitim Sen Yayınları (2011), Eğitim Sen Çalışma Raporu 2011-2014 Dönemi, (Ankara).
- Eraslan, L. (2012), “Günümüz Öğretmen Sendikacılığının Değerlendirilmesi”, 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, (Cilt: 1, Sayı:1), 59-72.
- Erdem, A.R. (1996). “İlkokul Öğretmenlerinin ve Yöneticilerinin Eğitim Sendikalarından Beklentileri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

- Patton, M. (1990). *Qualitative evaluation and research methods*. (Beverly Hills, Ca: Sage).
- Sayılan, F. (2003). “Sendikal Eğitimin Amacı ve Özellikleri”, *Eğitim Sen Kadın Eğitimciler Eğitimi* (2002).
- Sayılan F. (2001) “Yetişkin Eğitimi Bağlamında İşçi Eğitimi: Üç İşçi Sendikasında Etnografik Örnek Olay İncelemesi.” *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara
- Söylemez, M. (2019). “Eğitim Çalışanlarının Sendikalara İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi.” *Yüksek Lisans Tezi*, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Toksöz, G./ Erdoğan, S. (1998). *Sendikacı Kadın Kimliği*. (Ankara: İmge Yayınları).
- Toksöz, G. / Sayılan, F. (1998). “Sendikaların Eğitim Programları ve Kadın Çalışanlar”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. 53 (1-4), 297-306.
- Toprakçı Alp, G. / Namal, M. K. (2019). *Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Türkiye’deki Sendikacılığın Mevcut Durumu: Antalya İli Örneği*. *Emek Araştırma Dergisi*, (Cilt:10, Sayı:15), 171–200. <https://www.researchgate.net/publication/334572821>
- Urhan, B. (2009). “Görünmezlerin Görünür Olma Mücadeleleri: Çalışan Kadın Örgütlenmeleri.” *Çalışma ve Toplum*, (Cilt:2, Sayı: 21): 83-110.
- Uzunovalı, A. (2015). *Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası’nda Toplumsal Cinsiyet Duyarlılığı Eğitimi*. *Yüksek Lisans Projesi*, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Ünlütürk Ulutaş, Ç. / Pala, H. Z. (2012). *Sendikalarda Kadın Sesi: Türkiye’de Sendikalar ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği*. *Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu IV*, 18-19.
- Yıldırım, A. / Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 8. baskı).